

Suomen Tekstiili ja Muoti ry:n lausunto luonnokseen hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta (VN/25055/2023)

Suomen Tekstiili ja Muoti ry kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä pyynnöstä lausua laatimastaan luonnoksesta laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta, Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta.

Suomen Tekstiili ja Muoti ry on tekstiili-, vaate- ja muotialan yritysten elinkeino- ja työmarkkinapoliittinen edunvalvontajärjestö, jonka jäsenyritykset valmistavat ja/tai valmistuttavat muun muassa työvaatteita, kodintekstiilejä, sairaalatekstiilejä, teknisiä tekstiilejä sekä kuitukankaita ja teollisuustekstiilejä.

Suomen Tekstiili ja Muoti ry ja sen jäsenyritykset huolehtivat osana suomalaista teollisuutta huoltovarmuuden ylläpidosta ja kehittämisestä sekä osallistuvat suomalaisen huoltovarmuusjärjestelmän toimintaan olemalla osa huoltovarmuusorganisaatioon kuuluvaa teollisuussektoria.

LAUSUNTO: Laki huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta

1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

Suomen Tekstiili ja Muoti ry (jäljempänä "STJM" tai "liitto") pitää hallituksen ehdotuksen tavoitteita tärkeinä ja ajankohtaisina muuttuneessa turvallisuusympäristössä.

STJM katsoo, että esitettyä huoltovarmuuden määritelmää tulee laajentaa huomioimaan kattavammin ja selkeämmin kokonaisturvallisuuden timanttimallin eri kulmat. Soveltamisalakirjauksissa on mainittava talouden ja maanpuolustuksen lisäksi esimerkiksi väestön hengen ja terveyden turvaaminen, ja avattava, mitä väestön "suojaaminen" tarkoittaa, siten, että se kattaa myös esimerkiksi terveydenhuollon, elintarviketuotannon, kriittisen infran ja logistiikan tarpeet poikkeusoloissa. Muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa sotilaallinen huoltovarmuus on

ymmärrettävästi korostunut lakiehdotuksessa, mutta mahdollisten poikkeusolojen moninaisuuden ja arvaamattomuuden vuoksi on syytä määritellä huoltovarmuus laajasti kokonaisturvallisuuden kautta.

3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

STJM kiittää esityksessä ehdotusta Huoltovarmuuskeskuksen muuttamisesta virastoksi ja HVK:n henkilöstön työsuhteiden muuttamisesta virkasuhteisiksi. Tämä parantaa kansallista reagointikyvykkyyttä ja huoltovarmuutta, sillä poikkeusoloissa virkasuhteiset voidaan määrätä töihin.

4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

Esitykseen kirjatuiissa Huoltovarmuuskeskuksen tehtävissä mainitaan erikseen sotilaallista maanpuolustusta tukevan tuotannon turvaaminen. STJM katsoo, että kuten lain soveltamisalaa koskevassa 1 §:ssä on määritelty, niin myös Huoltovarmuuskeskuksen tehtävissä tulee kirjata auki muilta kuin sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvin osin huoltovarmuuden kannalta välttämättömien tuotteiden ja palveluiden toimitusten turvaaminen, tärkeänä esimerkkinä terveydenhuoltoon liittyvät tarvikkeet ja varusteet.

7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

STJM katsoo, että Huoltovarmuuskeskuksen ohjausmekanismit ja niiden vastuusuhteet tulee tarkkaan määritellä Valtioneuvoston asetuksella. Näistä vastuusuhteista tulee myös viestiä selkeästi Huoltovarmuuskeskuksen, sen yhteistyöorganisaatioiden sekä ministeriöiden suuntaan. Huoltovarmuusorganisaation uudistamisessa ja uusien rakenteiden voimaan astuessa tulee huolehtia toiminnan joustavuuden jatkumisesta ja toimivasta tiedonkulusta.

8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän vastuut tulee selkeästi kirjata auki lakiin. Myös ”huomattava taloudellinen sitoumus” tulee täsmentää, jotta on selkeää, minkä kokoluokan taloudellisista sitoumuksista kyseinen ohjausryhmä vastaa.

11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

STJM kiittää hallituksen esityksen kirjausta siitä, että sektoreissa, pooleissa ja toimikunnissa tulee olla vähintään yksi edustaja ministeriöstä tai sen hallinnonalalta, jonka hallinnonalaan kyseisen sektorin, poolin tai toimikunnan toiminta liittyy. Voimassa olevan lain puitteissa toimintaan osallistumisesta ei ole säädetty ja osallistuminen on ollut vapaaehtoista, jolloin se ei ole kaikilta osin toteutunut. Tiedonkulun ja –saannin näkökulmasta tämä on ollut merkittävä heikkous. Se on myös vaikuttanut heikentävästi joidenkin toimikuntien mahdollisuuksiin ja edellytyksiin toimia kokonaisvaltaisesti. Sektoriministeriöiden edustajilta tulee laissa edellyttää aktiivista osallistumista huoltovarmuusorganisaation toimintaan, sillä eri ministeriöillä, etenkin kokonaisturvallisuudesta vastaavalla sisäministeriöllä, on oltava kokonaisvaltainen ymmärrys huoltovarmuuden tilanteesta ja tarpeista, ja heiltä tultava tietoa myös sektoreille, pooleille ja toimikunnille.

12 § Valtion varmuusvarastointi

Kuten hallituksen esityksen 1 §:ssä on määritelty, myös valtion varmuusvarastointiin liittyvässä 12 §:ssä tulee määritellä huoltovarmuus ja varastoitavat raaka-aineet ja tuotteet laajasti kokonaisturvallisuuden timanttimallin kautta. STJM katsoo, että ”väestön toimeentulo ja suojaaminen” on tavoitemäärittelynä liian kapea ja yksipuolinen. Liitto edellyttää, että laissa tulee tavoitteiden osalta johdonmukaisesti mainita ”väestön hengen ja terveyden suojaaminen”.

14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

STJM katsoo, että mikäli sosiaali- ja terveysministeriölle annetaan laissa valtuudet päättää 13 §:stä poiketen valtion varmuusvarastoitavien lääkkeiden, lääkinnällisten laitteiden, henkilösuojainten ja muiden terveydenhuollossa käytettävien tavaroiden hankinnoista, käyttöönotosta ja jakelusta, tulee STM:lle määritellä myös velvollisuus nimetä edustaja mukaan kaikkien poolien toimintaan ajantasaisen ja kattavan kokonaiskäsityksen aikaansaamiseksi huoltovarmuuskysymyksistä. Muussa tapauksessa STJM esittää 14 §:n poisjättämistä esityksestä.

15 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

STJM pitää tärkeänä hallituksen esityksen kirjausta Huoltovarmuuskeskuksen oikeudesta tehdä tuotantovaraussopimuksia huoltovarmuuskriittisistä resursseista ja tuotannosta poikkeusoloja varten. Tämä ei riitä, vaan liitto katsoo, että huoltovarmuuskriittisten resurssien tuotannon turvaamiseksi lakiin tulee tämän oheen kirjata myös tuotantokyvyykkyden ylläpito normaalioloissa ylläpito Hankinnoilla. Tuotantovarausten tekeminen yksin ei varmista sitä, että tekstiilituotantoa voitaisiin nopealla aikataululla skaalata poikkeusolojen tarpeisiin, jos tuotanto normaaliaikana on merkittävästi suppeampaa tai sitä ei ole lainkaan. Esimerkiksi relevantit vaatimukset täyttävien terveydenhuollon tai puolustusvoimien suojavaarusteiden tuotantoon vaaditaan suunnittelu-aikaa, osaamista sekä raaka-aineita ja tarvikkeita, joita ei kotimaasta saa, ja tarvitaan logistisesti hyvä tuotantolokaatio ja riittävästi tuotteiden valmistusaikaa. Liitto ehdottaakin budjettiosuuden allokointia siihen, että julkiset hankintayksiköt tilaisivat huoltovarmuuskriittisiä, normaalioloissakin tarvittavia tuotteita, kuten leikkaussalitakkeja, erikseen määritellyllä ylläpito hankintamäärällä, joka olisi jaettu tuotteita valmistavien kotimaisten yritysten kesken. Ilman ylläpito hankintaa riskinä on, että tekstiiliteollisuus, jonka arvoketjun palasia on myös merkittävältä osin ulkomailla, ei pysty vastaamaan poikkeusolojen tarpeisiin oikea-aikaisesti. Lisäksi on varmistettava tekstiilipalvelun huoltovarmuus ja sen arvoketjuun kuuluvan logistiikan turvaaminen.

16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

STJM kiittää, että Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuusrahaston rahoitusmallia on selkeytetty siten, että virastotoiminnan kulut rahoitetaan valtion talousarviosta ja huoltovarmuusrahaston kautta puolestaan hallituksen esityksessä eriteltyt kokonaisuudet. Huoltovarmuuden rahoituksesta on nykyisessä maailmantilanteessa huolehdittava ja liitto pitää positiivisena ratkaisuna korottaa huoltovarmuusmaksua ja lainanottovaltuutta.

20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

STJM katsoo, että tuen myöntämisen edellytyksiä tulee vielä täsmentää lakiehdotukseen. Nykyisellään edellytysten lista on liian väljä ja jättää liiaksi tulkinnanvaraa.

23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

STJM kiittää esitystä huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeudesta ja pitää sitä merkittävänä parannuksena huoltovarmuusorganisaation tehtävien suorittamiseksi.

LAUSUNTO: Turvavarastolaki

1 §

Turvavarastojen perustamisen ja ylläpitämisen tavoitteet tulee laajentaa huomioimaan kokonaisturvallisuuden timanttimallin eri kulmat. Laissa on mainittava väestön hengen ja terveyden turvaaminen ja avattava, mitä väestön ”suojaaminen” tarkoittaa siten, että se kattaa myös esimerkiksi terveydenhuollon tarpeet poikkeusoloissa.

3 §

Turvavarastoitavista raaka-aineista, tarvikkeista ja tuotteista annettavassa valtioneuvoston säännöksessä tulee varmistaa ja tarkkaan täsmentää, että nimikkeittäin tehtävässä listauksessa hyödynnetään poolien, sektoreiden ja toimikuntien asiantuntemusta siten, että niin varastoitavat tuotteet kuin niistä annettavat huolto- ja säilytysohjeistukset tulevat ne tuntevilta ammattilaisilta. Korona-ajan opit osoittivat, että tekstiilisektorilla tuotteiden säilytys ei ollut asianmukaista ja varastokierrosta ei huolehdittu (mm. kasvomaskit).

7 §

STJM katsoo, että kirjaus turvavarastoille määrätyistä avustuksista on liian suppea nykymuodossaan. Laissa tulisi määrittää tarkemmin ”poikkeuksellisen suuret varastoimiskustannukset”, sekä kenen toimesta kriittisten materiaalien varastot inventoidaan ja/tai huolletaan, ja minkä suuruisista avustuksista on kyse.

Mikäli kyse on aiemmin turvavarastoijille maksetuista korkotuista, liitto katsoo, että kyseessä on liian kevyt tukimekanismi, kun puhutaan kriittisistä materiaaleista ja suurista määristä varastoitavaa. Korkotuki toimii, jos tuotetta/raaka-ainetta myydään muutenkin ja Huoltovarmuuskeskus olisi yksi asiakas lisää. Lähtökohtaisesti yhteiskunnallisesti kriittisten tuotteiden ja raaka-aineiden varastointi ei voi olla yritysten tehtävä, koska se voi olla pelkästään taloudellinen rasite.

LISÄTIEDOT:

Sini Koskenseppä
Johtava asiantuntija, viestintä ja yhteiskuntasuhteet
Suomen Tekstiili & Muoti ry
+358 50 553 3613
sini.koskenseppa@stjm.fi